

STYRBARHET

© Tidskriften Fronesis. Får ej spridas.

Föreläsning i kursen Säkerhet, territorium och befolkning, 1977/78, vid Collège de France. Fjärde lektionen, 1 feb 1978

I en tidigare föreläsning om några ”säkerhetsanordningar” [dispositifs de sécurité] har jag försökt förklara framväxten av vissa problem rörande befolkningen och efter närmare studier hamnade jag snabbt i frågan om styrning¹.

Kort sagt handlar det om i dessa första föreläsningar om att rätt analysera serien: säkerhet – befolkning- styrning. Det är styrningens problem som jag vill försöka inventera. Från medeltiden och antiken har det alltid funnits traktat som presenterats som ”Råd till Fursten” angående hans uppförande, maktutövning, sätten att vinna undersåtarnas acceptans och respekt, kärleken till och lydningen inför Gud, tillämpningen av den heliga lagen bland människorna och så vidare. Men det är uppseendeväckande att från och med mitten av 1500-talet och till slutet av 1700-talet utvecklas och florerar en märkvärdig serie traktat som inte längre är råd till Fursten, eller ännu inte ren statsvetenskap utan som något mellan råd och vetenskap, presenterades som verk om styrningskonster [arts de gouverner].

Styrandet som ett allmänt problem briserar under 1500-talet utifrån många skilda samtida aspekter. Återgången till stoicismen under 1500-talet handlar om aktualiseringen av frågan ”Hur styra sig själv?” Det handlar också om att styra över själar och deras beteenden. Det var antagligen hela temat för protestantiska och katolska pastoraldoktriner. Det handlar om ledningen av barn och den stora pedagogiska frågan som växte fram och utvecklades under 1500-talet. Slutligen som det sista att ta upp här, furstars styre av stater.

Hur styra sig själv, hur bli styrd, hur styra andra, av vem accepterar man att blir styrd, hur blir man den bästa möjliga ledaren. På mig verkar det som att alla dessa problem, som i sin intensitet och mångfald är utmärkande för 1500-talet, ligger i mötet mellan två processer för att göra det hela mycket schematiskt; den process som nedmonterar de feodala strukturerna leder till etableringen av de kolonialt och administrativt stora statliga områdena, och en helt annorlunda rörelse, inte utan kontakt med den förra, som i och med reformationen, och sedan motreformationen, ställer frågan om hur människor måste andligt ledas för att uppnå evig salighet. Å ena sidan en rörelse mot statlig centralisering; å andra sidan, en rörelse mot religiös splittring och schismer. Det är där tror jag, i mötet mellan dessa två rörelser, som problemet formuleras med en intensitet typisk för 1500-talet, angående ”Hur bli styrd, av vem, för vilket ändamål, hur strikt, med vilka metoder?” Detta är en generell styrningsproblematik.

I hela denna oändliga och monotona litteratur om styrning som inleds, eller i vilket fall, exploderar i mitten av 1500-talet och som fortsätter till slutet av 1700-talet med en omvandling som jag strax kommer till, skulle jag vilja framhålla några märkvärdiga punkter. Jag kommer klarlägga det som handlar om själva definitionen av vad man menar med en stats

¹ [Originaltermen ”gouvernement” översätts genomgående med styrning, men betyder även regering, stat, förvaltning, och styrning av stat och förvaltning. Foucault anspelar dock oftast på styrningsaspekten oavsett föremål].

styrning, vad vi kallar om ni så vill den politiska formen av styrning. Det enklaste sättet att göra detta på, tror jag, är att jämföra denna mängd litteratur om styrning med en text som från 1500-talet till 1700-talet aldrig upphörde fungera som ett slags objekt för avståndstagande, implicit eller explicit för all litteratur om styrning. Denna avskryvda text är naturligtvis Machiavellis *Fursten*². Det skulle vara intressant att undersöka denna texts förhållande till alla andra som följde upp, kritiserade eller avvisade den.

Man måste dock komma ihåg att *Fursten* av Machiavelli inte direkt blev avvisad utan tvärtom uppskattades av sin samtid och sina efterföljare och uppburen igen i slutet av 1700-talet, eller snarare i början av 1800-talet, vid precis det tillfälle då denna slags litteratur om konsten att styra höll på att ebba ut. Machiavellis *Fursten* återupptäckts vid början av 1800-talet, särskilt tydligt i Tyskland, där den översätts, presenteras, kommenteras av folk som A.W. Rehberg³, H.Leo⁴, Ranke⁵, Kellerman. Likadant i Italien i en kontext som värt att notera delvis var för Napoleon men som också var skapad av Revolutionen och den amerikanska revolutionens problem, och kring frågan hur och under vilka villkor en härskares suveränitet kan råda över en stat.

Det är också i denna kontext som förhållandet mellan politik och strategi framträder som ett problem i och med Clausewitz (vars politiska betydelse var synlig vid Wienkongressen 1815), och vidare förhållandet mellan krafter som ett problem och beräkningen av dessa krafter utifrån principer om intelligibilitet och rationalisering av internationella relationer. Slutligen har detta att göra med Italiens och Tysklands territoriella enhet eftersom Machiavelli hade varit en av dem som försökt definiera under vilka villkor Italiens territoriella enhet skulle kunna upprättas.

Det är i detta sammanhang som Machiavelli framträder igen i början av 1800-talet. Men det är tydligt att mellan den ära som först ägnades honom i början av 1500-talet och detta återupptäckande under 1800-talet fanns det en stor anti-machiavellisk litteratur. Vissa var tydliga, som serien av böcker från en huvudsakligen katolsk, ofta jesuitisk, miljö. Där fanns till exempel Ambrozio Politi, *Disputationes de Libris a Christiano destandis*⁶ (det vill säga *Diskussioner om böcker en kristen måste förkasta*), där finns en av de första anti-machiavelliska, Innocenti Gentilletts bok, *Discours sur les moyens de bien gouverner contre Nicolas Machiavel*⁷ och senare även Frederic IIs öppet anti-machiavelliska bok, *Anti-Machiavel*⁸. Men det finns även en implicit litteratur, till exempel den engelska *The Governour* av Thomas Elyot⁹, Parutas bok *Om det politiska livets perfektion*¹⁰ och en av de första som jag återkommer till strax, Guillaume de la Perrière, *Le Miroir politique*¹¹.

Denna anti-machiavelliska litteratur, öppen eller förtäckt, är i sig intressant och är inte enbart en enkel, negativ funktion av censur, avståndstagande till det oacceptabla. Snarare är den en

² Machiavelli (N), *Il Principe*. Rom, 1532

³ Rehberg (A.W.), *Das Buch von Fürsten*, Hannover, 1910

⁴ Leo (H), *Die Briefe des Florentinischen Kanzlers*, Berlin, 1826

⁵ Ranke (L. von), *Historisch-politische Zeitschrift*, Berlin 1832-33

⁶ Politi (L), *Disputationes de Libris a Christiano destandis*, 1542

⁷ Gentillet (I), *Discours sur les moyens de bien gouverner et maintenir en bonne paix un royaume ou autre principauté, contre Nicolas Machiavel*, 1576

⁸ Frederic II, *Anti-Machiavel ou Essai de critique sur "Le Prince" de Machiavel*, La Haye, 1740

⁹ Elyot (T), *The Boke Named the Governour*, London, 1579

¹⁰ Paruta (P), *Della perfezione della vita politica*, Venedig, 1531

¹¹ De la Perrière (G), *Le Miroir politique, contenant diverses manières de gouverner et policer les républiques*, Paris 1555

egen genre med sitt eget objekt, sina begrepp, sin strategi och det är som sådan i dess egenart som jag kommer betrakta den.

Vad finner man i denna implicit och explicit anti-machiavelliska litteratur? Naturligtvis hittar man det negativa förankrat i en framställning av Machiavellis tankar. Man gör, eller återskapar, en utifrån sig själv och sina egna behov motsatt Machiavelli som säger vad man vill ha sagt. Denne Furste, mer eller mindre rekonstruerad, i motsats till den han bekämpar, vad kännetecknar honom? För det första. Hos Machiavelli existerar Fursten i relation till sin singularitet, till yttre omständigheter, till det transcendent, utifrån sitt furstendöme. Machiavellis Furste fick sitt furstendöme dels genom arv, dels tillägnande och erövring. Hur som helst är hans fursteskap inte gjort i ett stycke utan är skapat utifrån. Det som binder honom därvid är dels våldets band, dels traditionens. Ibland även de band som etablerats via förlikningar och kompromisser eller avtal med andra mindre betydelsefulla furstar. Alla band är hursomhelst helt syntetiska. Det finns ingen egen fundamental väsentlig, naturlig eller juridisk egenskap mellan Fursten och hans furstendöme. Det yttre, Furstens transcendens, det är principen.

För det andra, en konsekvens av denna princip är att detta ömtåliga yttre förhållande alltid är under hot. Yttre hot från Furstens fiender som vill ta eller återta hans furstendöme. Likadana hot inifrån, för det finns inget a priori skäl, omedelbar anledning, för hans undersåtar att acceptera hans auktoritet.

För det tredje, utifrån denna princip och dess följder framgår en uppmaning: Målet med maktutövningen bör vara, rätt uppfattat, att upprätthålla och att försvara furstendömet. Inte förstått som de undersåtar och landområden som utgör det objektiva furstendömet om man så vill, utan som relationen mellan Fursten och det han äger, de territorier som han har ärvt eller erövat, de undersåtar han har under sig. Detta furstendöme som ett förhållande mellan Fursten och hans undersåtar och territorium är vad som måste försvaras och inte direkt eller i huvudsak, just detta område och dessa innevånare.

Det är denna sköra tråd mellan Fursten och hans furstendöme som konsten att styra, dvs konsten att vara Furste enligt Machiavelli, har som sitt mål. Följaktligen kommer läsningen av Machiavellis text ha två perspektiv. Å ena sidan handlar det om att identifiera faror (varifrån kommer de, vad består det av, deras påfrestningar, vilken är störst, vilken minst?). Å andra sidan handlar det om att utveckla konsten att manipulera relationerna mellan de krafter som låter Fursten försvara sitt furstendöme, uppfattat som vad som binder honom till sina undersåtar och sitt territorium.

Vi kan säga i stort sett att *Fursten* av Machiavelli med alla mer eller mindre explicit anti-machiavelliska avtryck verkar i allt vara ett traktat om Furstens duglighet i att försvara sitt furstendöme. Jag tror det är denna analys av Furstens duglighet, hans "savoir-faire", som den anti-machiavelliska litteraturen vill ersätta med något annat och i relation till denna, något nytt som är konsten att styra. Att duga till sitt furstendömes fortbestånd är inte allt som hör till konsten att styra.

Vad består denna konst av? Jag kommer försöka lokalisera sakerna i sitt ursprungstillstånd. En av de första texterna i denna stora anti-machiavelliska litteratur är Guillaume de La Perrières *La Miroir politique*. I denna, jämfört med Machiavellis, tunna text ser man dock ansatser till vissa viktiga saker. För det första vad menar La Perrière med att styra och den styrande? På sidan 46 säger han: "Den styrande kan betyda monark, kejsare, kung, furste,

adel, ämbetsråd, prästerskap, domare eller liknande”. La Perrière, liksom andra författare som behandlar styrning, återkommer ständigt till att man även talar om att styra ett hus, barn, själar, en provins, ett kloster, en religiös orden, en familj.

Dessa enkla anmärkningar, som verkar tagna ur en enkel vokabulär, har i själva verket viktiga politiska följder. Machiavellis Furste, åtminstone såsom dessa författare tolkar honom, är per definition ensam i sitt furstendöme och innehar en ställning utifrån sin externalitet och transcendens. Vi har emellertid sett att de handlingar som följer av att styra är å ena sidan mångsidiga och berör många slags människor - familjefadern, klosterföreståndare, lärare eller informator till ett barn eller en elev - vilket innebär att furstens förhållande till sin stat bara är en bland flera styrformer. Å andra sidan är alla dessa andra styrformer interna i sina relationer till samhället eller staten. Det är inom staten som fadern styr familjen, föreståndaren klostret och så vidare. Sålunda finner vi omedelbart en mängd former av styre och deras immanens i staten. Dessa aktiviteters mångfald och immanens särskiljer dem radikalt från den transcendent singulariteten hos Fursten.

Bland alla dessa styrformer som vävs sammans i staten och samhället finns helt klart en speciell och särskild form. Det är fråga om den bestämda form av styre som kan tillämpas på staten. Det är i en typologi över olika styrformer i en något senare text än den nyss anförda - ett sekel för att vara exakt - som Francois de La Mothe La Vayer (i en serie pedagogiska texter avsedda för [tronföljaren] La Dauphin) hävdar att det finns i grunden tre styrformer, var och en med en egen vetenskap eller ämnesdisciplin; konsten att styra sig själv, som visar sig i moralen, konsten att rätt styra en familj, vilket visar sig i ekonomin, slutligen konsten att rätt styra staten, som visar sig i politiken¹². Politiken har i förhållande till moralen och ekonomin uppenbarligen sin egen natur vilket La Mothe La Vayer understryker. Jag tror det som är viktigt här är att trots denna typologi se att den första styrformen väsentligen övergår i den andra, och den andra i den tredje. Det betyder att där doktrinen om fursten och den juridiska suveräniteten konstant försöker upprätta en linje mellan furstens makt och varje annan form av makt - för att dess uppgift är att i allt vidmakthålla denna väsentliga åtskillnad dem emellan - så är uppgiften i dessa styrformer att etablera en kontinuitet både i en riktning uppåt och nedåt.

Kontinuiteten uppåt betyder att den som önskar att styra staten väl måste först lära sig styra sig själv, sina ägor, sin familj, sina landområden. Först därefter blir han framgångsrik i att styra staten. Det är denna sorts linje som kännetecknar den pedagogik för Fursten som är så viktig i denna epok och som La Mothe La Vayer är ett exempel på. För La Dauphin skriver han först en bok om etik, sedan en om ekonomi och slutligen ett traktat om politiken¹³. Det är denna pedagogiska bildning för furstar som säkerställer denna uppåtgående kontinuitet mellan olika former av styre.

Å andra sidan har vi en kontinuitet nedåt. När en stat styrs väl vet familjefäderna hur de ska styra sina familjer, sina egendomar, sina ägor, vilket leder till att individerna förstår att uppför sig som man bör. Denna linje nedåt som överförs till individuella beteenden och familjeangelägenheter samma principer som styr staten, är vad man under denna tid kallar ”polisen”[la police]. Furstens pedagogiska bildning garanterar att kontinuiteten uppåt i de

¹² De La Mothe Le Vayer (F), *L'Economique du Prince*, Paris, Courbé, 1653

¹³ De La Mothe Le Vayer (F), *Le Geographie et la Morale du Prince*, Paris, Courbé, 1651; *L'Economique du Prince*, Paris, Courbé, 1653; *La Politique du Prince*, Paris, Courbé, 1653

skilda styrformerna och polisen kontinuiteten nedåt. Vi ser i vart fall att den väsentliga delen i både Furstens bildning och polisen är ledningen av familjen, just det man kallar ”ekonomi”.

Konsten att styra såsom den framträder i all denna litteratur måste i allt väsentligt kunna besvara frågan om hur ekonomin ska introduceras. Dvs det korrekta sättet att styra individer, ägor och rikedomar som man bör göra inom en familj, som en god familjefar bör göra som vet att styra sin hustru, sina barn, sitt tjänstefolk, som förstår att få familjeegendomarna att växa; hur ska denna noggranna uppmärksamhet från fadern föras in i statens inre styrning? Introduktionen av ekonomin i den politiska verksamhetens innersta är, tror jag, det väsentliga i att upprätta en konst om att styra.

Så var det redan på 1500-talet och blev än mer så under 1700-talet. I artikeln *Ekonomisk politik* av Jean-Jacques Rousseau ser man klart hur han fortfarande formulerar problemet i samma termer: Ordet ”ekonomi” betecknar ursprungligen den ”visa ledningen av hushållet för hela familjens bästa”¹⁴. Problemet säger Rousseau är hur denna visa ledning av hushållet, *mutatis mutandis*, och med den brist på kontinuitet vi noterat, kan föras in i den allmänna statsförvaltningen. Att styra en stat kommer därför betyda att tillämpa ekonomi, att sätta upp en ekonomi på statlig nivå, dvs att i förhållande till innevånarna, rikedomar, var och ens uppförande, en slags övervakning och kontroll lika noggrann som den en familjefar har över sitt hushåll och sina tillgångar.

Ett uttryck som var viktigt under 1700-talet fångar detta väl. François Quensay¹⁵ talar om gott styre som ”ekonomiskt styre”. Man finner hos Quensay tillfället då detta begrepp om ekonomiskt styre först framträder. Detta är i grunden tautologiskt eftersom konsten att styra precis är konsten att utöva makt i form av och enligt en ekonomisk modell. Men när Quensay säger ”ekonomiskt styre” är det för att termen ”ekonomi”, av anledningar jag ska återkomma till, är på väg att få en modern mening och det är i detta ögonblick klart att själva meningen med att styra – dvs konsten att utöva makt i form av ekonomi – kommer att få som sitt främsta mål det som vi idag vanligen kallar ”ekonomin”. Ordet ”ekonomi” som under 1500-talet betecknade ett slags styre kommer under 1700-talet betyda en verklighetsnivå, ett område för ingrepp genom en serie av komplexa processer som jag ser som absolut grundläggande för vår historia.

Den andra punkten jag vill diskutera, fortfarande i Guillaume de La Perrière's bok, lyder enligt följande: ”Att styra innebär det rätta förfogandet över saker så att det leder till ett därtill passande syfte”¹⁶. Denna andra mening vill jag hänföra till en annan serie iakttagelser, som är annorlunda än de som rör definitioner av den styrande och de styra. ”Att styra innebär att rätt förfoga över saker”. Jag vill stanna vid detta ord ”saker” [choses]. När man ser i *Fursten* av Machiavelli vad som kännetecknar summan av de objekt vilka utgör Furstens makt, ser vi att för Machiavelli är objektet och maktens mål två saker. Å ena sidan territoriet, och å andra dess innevånare. I detta fall anpassar Machiavelli en juridisk princip som från medeltiden till 1500-talet i definierat suveräniteten enligt offentlig rätt för sina egna speciella syften.

Suveränitet utövas inte på saker utan framför allt på ett territorium och de innevånare som bebor det. I denna mening kan man säga att territoriet är det fundamentala elementet och är furstendömet för Machiavelli och för den juridiska suveräniteten enligt rättsteoretikerna och

¹⁴ Rousseau, (J-J), *Discours sur l'économie politique* [1755], i *Œuvres complètes*, del III, Paris, 1964, sid. 241.

¹⁵ [Fransk ekonom 1694-1774]

¹⁶ De la Perrière, op cit, sid. 46

rättsfilosoferna. Uppenbarligen kan dessa territorier vara fruktbara eller ofrukta, befolkningen utspridd eller samlad, inneånarna rika eller fattiga, aktiva eller lata, men alla dessa element är bara varianter i jämförelse med territoriet självt som är grunden för furstendömet och suveräniteten.

Men i Perrières text ser vi att definitionen på vad det innebär att styra inte på något sätt hänvisar till territorium, utan man styr över saker. När La Perrière säger att de styrande styr "saker", vad vill det säga? Jag tror inte att han försöker sätta saker i motsats till människor, men visa att styrning inte har att göra med territorium, utan snarare med ett slags komplex bestående av människor och saker. Dvs de saker som de styrande måste uppehålla sig vid är just människor, men i sina band, sina relationer, sammanvävda med saker som kan vara rikedomar, resurser, försörjningsmedel, territoriet med sina specifika egenskaper, klimat, bevattning, jordmån och så vidare; människor i sina förhållanden till andra saker som kan vara vanor, seder, sätt att handla och tänka och så vidare; slutligen människor i sina relationer till de övriga saker som kan vara olyckor och motgångar som svält, epidemier, död och så vidare.

Det faktum att styrning handlar om dessa saker förstådda på detta sätt, detta sammanvävande av saker och människor, är tror jag enkelt bekräftat av den metafor som oundvikligen manas fram i dessa traktat om skilda styrformer, nämligen båtmetaforen. Vad innebär det att styra en båt? Säkerligen betyder det att ha hand om båten och dess last; att ta hand om ett skepp innebär också att räkna med vindar, grund och stormar; och det består i ett handlag för att etablera en relation mellan sjömännen och skeppet med lasten som måste föras säkert i hamn och alla eventualiteter som vindar, grund, stormar och så vidare. Det är vad som utmärker att styra ett skepp.

Samma sak för ett hus. Att styra en familj är i grunden inte att ha som mål att skydda familjeegendomarna utan syftet handlar om de individer som utgör familjen, deras rikedomar, deras framgångar. Det betyder att hålla ordning på vad som kan ske, till exempel död, födelse, förbindelser till andra familjer. Det är denna allmänna förvaltning som karakteriserar styrning. Frågan om att äga land för familjen är i jämförelse en andrarangsfråga liksom frågan om att lägga under sig nya landområden för fursten. Det väsentliga är detta komplex av människor och saker, egendomar och territorier är bara en av flera variabler.

Detta tema för styre över saker som vi finner det hos La Perrière kan vi också hitta under 1600- och 1700-talen. Frederic II har i sin *Anti-Machiavel*¹⁷ några betydelsefulla sidor. Han jämför till exempel Holland och Ryssland. Ryssland är landet som kanske har det största territoriet i Europa men det består mest av sumpmarker, skog och öknar och bebos av miserabla folkgrupper totalt utan krafter och aktivitet. Jämför med Holland med dess lilla territorium, också mest kärrmark, men där vi icke desto mindre finner att det har en sådan befolkning, sådana rikedomar, sådan handel och en sådan flotta som gör landet till en viktig europeisk stat, något som Ryssland bara är i början av att bli. Att styra betyder således att styra saker.

Jag återgår igen till den text som jag citerade nyss, där La Perrière säger: "Att styra innebär att rätt förfoga över saker så att det leder till ett därtill passande syfte". Styrning har alltså ett ändamål och med detta kan det klart särskiljas från suveränitet. Naturligtvis menar jag inte att suveränitet presenteras i filosofiska och juridiska texter som en klar och enkel rättighet.

¹⁷ Frédéric II, op cit i *L'Anti-Machiavel*, i *Studies on Voltaire and the Eighteenth Century*, Genève. E. Droz, 1958, vol V, sid. 199-200)

Varken jurister eller, *a fortiori*, teologer sade någonsin att den legitima suveränen var i sin fulla rätt att utöva sin makt oberoende av dess syften. Suveränen måste alltid, om han ska vara en bra härskare, ha som sitt mål ”det allmänna bästa och allas salighet”. Ta till exempel en författare från sent 1700-tal, Pufendorf, som säger: ”Auktoritet ges [härskarna] bara för att tillåta dem att bruka den för att få eller bibehålla vad som är av allmän nytta”. En härskare bör inte ha några egna förmåner, om de inte också är till statens fördel.

Vad består det allmänna bästa eller allas salighet av som juristerna talar om som härskandets syften? Om vi ser närmare på innehållet så som jurister och teologer ser det, hänvisar det ”allmänna bästa” till ett tillstånd där alla undersåtar utan undantag lyder lagen, gör vad som förväntas av dem, utövar det yrke som de tilldelats och respekterar den etablerade ordningen såtillvida denna ordning överensstämmer med de lagar som nedlagts av Gud för natur och människor. Med andra ord, det ”allmänna bästa” betyder i allt väsentligt laglydnad, antingen till ens jordiska härskare eller Gud, den absoluta härskaren. Vad som karakteriserar härskandets syfte, detta allmänna och gemensamma bästa, är i allt inget annat än underdånighet inför härskaren. Det bästa är laglydnad, alltså är det bästa för härskaren att folk lyder honom. Det går verkligen i cirklar. Vad än det har för teoretisk struktur, moraliskt berättigande eller praktiska effekter så kommer det mycket nära vad Machiavelli sade när han fastslog att det primära målet för fursten är att behålla sitt furstendöme. Vi kommer alltid tillbaka till denna självrefererande cirkularitet för suveränen eller furstendömet.

Nåväl, med denna nya definition från La Perrière utifrån sina efterforskningar av en definition av styrning tror jag man kan se en annan typ av ändamålsenlighet träda fram. Att styra definieras av La Perrière som det rätta sättet att förfoga över saker för deras därtill passande syften, inte för det allmänna bästa som juristernas texter vill ha det, men för ett ”passande syfte” till de saker som ska förfogas över. Det innebär för det första en pluralitet av specifika ändamål. Till exempel måste de styrande se till att största möjliga mängd värden produceras, att folket har tillräcklig försörjning, att befolkningen kan föröka sig osv. Alltså finns det en hel serie av specifika syften som blir meningen med att styra överhuvudtaget. För att uppnå dessa olika syften måste saker förfogas över- och denna term, förfoga [disposer], är viktig - för att med suveräniteten fanns det instrument, laglydnaden, som tillät suveräniteten att nå sitt mål, som var lagen själv. Lag och suveränitet var helt oskiljaktiga. Med styrning är det tvärtom inte en fråga om att införa lagar för människor men att förfoga över saker. Det vill säga att använda taktik snarare än lagar, eller, vilket är på gränsen, att utnyttja lagarna maximalt som taktik. Att arrangera saker på sådant sätt att genom vissa medel så att detta-och-detta syfte kan uppnås.

Jag tror att vi är vid en viktig vändpunkt här. Medan härskandets syfte finns i sig själv och har sina egna specifika medel i form av sina lagar, så finns syftet med att styra i de saker de styrande förfogar över och i strävan efter perfektion, maximering eller intensifiering av de processer man styr. Och de styrandes medel, istället för lagar, kommer nu utgöras av en mångfald olika taktiker. Återgång till lagen i de styrandes perspektiv är inte det viktiga. Även här återfinns vi det tema som har funnit sedan 1600-talet och som syns tydligt under 1700-talet i alla ekonomers och fysiokraters texter som förklarar att det helt klart inte är med lag som man effektivt når styrningens syften.

Slutligen en fjärde anmärkning. Guillaume de La Perrière säger att en god härskare måste ha ”tålmod, vishet och omsorg”¹⁸. Vad menar han med tålmod? För att förklara det exemplifierar han med kungen över alla bin, humlan, som styr bikupan utan att behöva ha en gadd¹⁹. Genom detta exempel har Gud på ”ett mystiskt sätt” visat oss att den gode härskaren inte behöver ha en gadd, dvs ett dödligt vapen, ett svärd, för att utöva sin makt. Han behöver tålmod snarare än vrede, eller det är i vart fall inte rätten att döda som ger tyngd åt den härskandes väsen. Vilket positivt innehåll har denna frånvaro av gadd? Det är vishet och omsorg. Visheten ska inte förstås längre i den traditionella betydelsen av kunskap om heliga och mänskliga lagar, om lag och rättvisa, men snarare den kunskap om saker, om de syften som kan och bör uppnås och hur förfoga över saker så dessa uppnås. Det är denna kunskap härskarens visdom består av. Vad gäller hans omsorg är den principen om att härskaren alltid ska härskas på sådant sätt att han tänker och handlar som om han var i tjänst hos de som är behärskade. Och här hänvisar La Perrière igen till familjefadern som exempel. Familjefadern är den som går upp först på morgonen och i säng sist, som bryr sig om allt i hushållet därför att han anser sig vara i dess tjänst.

Denna karakteristik av styrning är helt annorlunda än beskrivningen av Fursten som man finner den hos Machiavelli. Naturligtvis är denna betydelse av styrning fortfarande mycket obearbetad och ny. Jag tror att denna första lilla skiss av begreppet och teorin kring styrning säkert inte var tagen ur luften under 1500-talet, och inte bara var en sak för politiska teoretiker. Man kan identifiera dess band till den politiska verkligheten. Teorin om konsten att styra har sedan 1500-talet varit sammankopplad med utvecklingen av de territoriella monarkiernas administration, framväxten av statliga anordningar. Den var också bunden till ett antal analyser och kunskapsformer som började utvecklas under sent 1600-tal. Dessa hade egentligen att göra med kunskapen om staten i alla dess skilda element, dimensioner och maktfaktorer, frågor som betecknades som just ”statistik”, som betyder ”vetenskapen om staten”. Slutligen kan inte denna undersökning av konsten att styra ses utan samband med merkantilismen och kameralistiken.

För att säga det mycket schematiskt. Under sent 1500-talet och tidigt 1600-tal utkristalliserades konsten att styra i sin första form, organiserad runt temat om Statsförnuftet, inte förstått i den negativa och nedsättande mening vi idag ger åt det (som det som kränker principer om lag, rättvisa och humanitet enbart i statens intressen), men i en full och positiv mening. Staten styrs enligt sina egna rationella lagar som inte enbart är härledda ur naturliga eller heliga lagar eller principer om visdom och klokhet. Staten liksom naturen har sitt eget förnuft. Tvärtom måste konsten att styra istället för att leta sin grund i transcendentala regler, i en kosmologisk modell eller i ett moraliskt eller filosofiskt ideal, finna sina förnuftsprinciper i vad som utgör statens specifika verklighet.

Det är dessa delar av det första statsförnuftet som jag kommer återkomma till. Men man kan säga redan nu att statsförnuftet har varit ett hinder för utvecklingen av konsten att styra ända fram till slutet av 1700-talet. Detta på grund av flera anledningar tror jag. För det första har de i sträng mening rent historiska orsakerna stoppat denna konst. Det är serien av stora kriser från 1600-talet. Först trettioåriga kriget med sin förödelse och sina ruiner, sedan i seklets mitt uppror i städer och på landsbygden och slutligen vid seklets slut kris i finanser och

¹⁸ ”Tout gouverneur de Royame ou République doit avoir en soi nécessairement sagesse, patience et diligence”. Op cit, sid 46.

¹⁹ ”Doit aussi avoir tout gouverneur patience, à l’exemple du Roi des mouches à miel qui n’a point d’aiguillon, en quoi nature a voulu montrer mystiquement que les Rois et gouverneurs de République doivent envers leurs sujets user beaucoup plus de clémence que de sévérité que de rigueur”, ibid.

statsinkomster som påverkade alla västerländska monarkier. Konsten att styra kunde bara spridas och utvecklas fullt ut under expansiva perioder, fria från de stora militära, ekonomiska och politiska händelser som hemsökte 1600-talet från början till slut. Massiva och brutala historiska orsaker blockerade på så vis denna konst. Jag tror att konsten att styra, formulerad under 1500-talet, också stoppades upp under 1600-talet av andra anledningar som man kan benämna med termer jag inte uppskattar så särdeles mycket, institutionella och mentala strukturer.

Hursomhelst. Företrädet för problemet att utöva suveränitet – både som en teoretisk fråga och en politisk organisationsprincip - var den grundläggande faktorn för denna blockering av konsten att styra. Så länge som suveränens institutioner var de grundläggande politiska institutionerna och maktutövningen uppfattades som utövningen av suveränitet kunde inte denna konst utvecklas på ett självständigt vis. Jag tror vi har ett bra exempel på detta i merkantilismen. Den var det första sanktionerade försöket att tillämpa denna styrningskonst på den politiska praktikens och statsvetenskapens nivå. I och med detta kan man säga att merkantilismen representerar en första tröskel för rationaliteten i denna styrningskonst som La Perrières text hade definierat i moraliska termer snarare än reella. Merkantilismen är det första förverkligandet av maktutövning som styrningspraktik [*pratique du gouvernement*]. Det är första gången man börjar utveckla ett vetande om staten som kan användas för att styra taktiskt.

Men merkantilismen förhindrades och blockerades just av det faktum att den hade suveränens makt som sitt främsta mål. Den sökte en väg, inte för att berika landet, utan för att härskaren skulle utöka sin rikedom, bygga upp sin statskassa och skapa en armé för sina politiska ändamål. De instrument merkantilismen använde var lagar, dekret, regleringar, dvs suveränens traditionella vapen. Målet var suveränens makt, medlen var suveränitetens. Merkantilismen försökte återinföra möjligheter som öppnats upp av en medvetet tillskapad styrningskonst inom suveränens mentala och institutionella strukturer, vilka genom sin natur kvävde den.

Sålunda levde konsten att styra i viss mån kvar i stelnad form under hela 1600-talet och fram till den stora förintelsen av de merkantilistiska temana i början av 1700-talet, fångad i en för stor ram, för abstrakt, för rigid som var suveräniteten som problem och institution. Denna konst försökte kompromissa med suveränitetens teori genom att försöka härleda de ledande principerna för sin styrningskonst utifrån en förnyad version av teorin om suveränitet.

Det är här 1600-talsjuristerna intervenerar och återaktualiserar kontraktsteorin. Kontraktsteorin låter grunden för kontrakt – ett ömsesidigt förbund mellan härskare och undersåtar – fungera som en slags teoretisk matris för att härleda generella principer för konsten att styra. Men även om kontraktsteorin, denna reflexion över relationerna mellan härskare och undersåtar, hade en mycket stark roll i teorier om offentlig rätt, uppenbart hos Hobbes (som dock var ute efter att undersöka de ledande principerna för styrningskonsten), så kvarstod den på inledningsstadiet för principerna för offentlig rätt.

Å ena sidan, en alltför stor ram för suveräniteten, för abstrakt, för rigid, å andra sidan en för trång, vek, inkonsekvent modell, familjen. Konsten att styra försökte förena sig med denna allmänna modell för suveränitet och samtidigt föll den tillbaka på den konkreta modell som var att styra familjen. Hur göra för att den som styr kan styra staten lika bra och med samma noggranna precision som han kan styra familjen? Med detta fann man sig hindrad av den ekonomiska idén som under denna epok ännu hänvisade till förvaltningen av en liten enhet

bestående av familjen och dess medlemmar. Familjemedlemmarna och familjefadern å ena sidan, staten och suveräniteten å den andra. Konsten att styra kunde aldrig finna sin rätta dimension.

Hur kunde konsten att styra upphäva denna blockering ? Upphävandet precis som blockeringen måste skriva in sig i några generella processer. Det fanns en befolkningsexpansion under 1700-talet i förbindelse med pengaöverflödet som i sin tur var bunden till ökningen av jordbruksproduktionen genom cirkulära och för historiker välkända processer. Om allt detta var hela bilden kan man säga mer precist att konsten att styra fann friskt utlopp i framväxten av befolkningsproblemet. Eller låt oss säga att en subtil process tog vid, vilken vi måste försöka rekonstruera i sina beståndsdelar, genom vilken vetenskapen om styrning /staten [science du gouvernement] och återförandet i centrum av ekonomitemat på en annan central plats än familjens och befolkningsproblemet alla är sammanbundna med.

Det var i och med utvecklingen av stats/styrningsvetenskapen som betydelsen av ekonomin blev förd tillbaka till centrum i denna annorlunda plats i verkligheten som vi kallar den ekonomiska och det var också genom denna vetenskapliga utveckling som det blev möjligt att teckna konturerna av det specifika befolkningsproblemet. Men man kan också säga tvärtom att det var på grund av uppfattningen av specifika befolkningsproblem och tack vare isoleringen av denna verklighetsnivå man kallar ekonomi som styrningsproblemet kunde till sist tänkas, begrundas och kalkyleras över utanför suveränitetens juridiska ram. Samma statistik- som i sin merkantila form fungerade inom och till förmån för en monarks administration i enlighet med suveränitetsormen- blir nu den avgörande tekniska faktorn eller en av de avgörande tekniska faktorerna för upphävandet av denna fastlåsning av konsten att styra.

På vilket sätt möjliggjorde befolkningsproblemet att styrningskonsten inte låstes fast ? Befolkningsperspektivet och verkligheten sedd som särskilda befolkningsfenomen gjorde den slutliga elimineringen av familjemodellen möjlig och förde ekonomin in i ett annat centrum. Denna statistik som hade fungerat bara inom den administrativa tjänstekåren och i furstens tjänst. Samma statistik avslöjade och visade steg för steg att befolkningen har sina egna regelbundenheter; sin mortalitet, sjuklighet, antal olycksfall. Statistiken visar även att befolkningen uppvisar sina egna sammanlagda effekter och att dessa fenomen är irreducerbara till familjen. Det handlar om stora epidemier, endemisk moralitet, den uppåtgående spiralen mellan arbete och rikedom. Statistiken visar i lika grad att befolkningen genom sina skiften, sina vanor och aktiviteter, har specifika ekonomiska verkningar. Den låter kvantifiera befolkningens egna problem och visar därigenom sin av familjen oberoende egenart. Förutom i några kvardröjande moraliska och religiösa teman försvinner familjen som modell för styrning. Vad som istället träder fram är familjen sedd som ett internt element i befolkningen och som ett viktigt instrument i dess styre.

Med andra ord. Före befolkningens framträdande var det omöjligt att uppfatta konsten att styra annat än i familjemodellen i termer tagna från skötseln av en familj. Från det ögonblick när befolkningen tvärtom framstår som helt irreducerbar till familjen blir den senare av sekundär vikt i förhållande till befolkningen som en intern del av befolkningen, dvs inte längre en modell utan ett segment. Icke desto mindre förblir den ett betydelsefullt segment för att närhelst information efterfrågas om befolkningen (sexualbeteende, demografi, konsumtion osv) måste det gå igenom familjen. Men familjen blir ett medel snarare än modell – det främsta instrumentet för att styra befolkningen och inte den inbillade modellen för gott styre.

Detta skifte från modellnivån till medelnivån är, tror jag, absolut fundamental och det är från mitten av 1700-talet som familjen träder fram i denna instrumentella skepnad i förhållande till befolkningen i och med institutionaliseringen av kampanjer för att minska moraliteten och för att stödja äktenskap, vaccinationer osv. Vad som gör det möjligt för befolkningsproblemet att frigöra styrningskonstens fält är denna eliminering av familjemodellen.

För det andra kommer befolkningen växa fram i allt som det yttersta målet för styrning. I kontrast till suveräniteten har styrningen [av staten] inte som sitt mål statens egna handlingar, utan befolkningens välfärd, förbättringen av dess villkor, ökningen av dess värden, livslängd, hälsa osv; och de medel staten använder för att nå dessa mål är alla i någon mening immanenta i förhållande till befolkningen. Det är befolkningen självt mot vilken staten kommer handla, antingen direkt genom fullskaliga kampanjer eller indirekt genom tekniker som vill möjliggöra, utan folkets fulla uppmärksamhet, stimulering av dödelsetal, inriktningen av befolkningsflödet in i vissa regioner eller aktiviteter osv. Befolkningen framträder snarare som medel och mål för staten än makten att härska.

Befolkningen ses som föremål för behov och förhoppningar men som också ett föremål i de styrandes händer som, visavi staten, är på det klara med vad staten vill av den, men okunnig om vad som görs med den. Intressen som medvetandena hos varje individ som utgör befolkningen och intressen uppfattade som befolkningens intresse oavsett vad de enskilda intressena och förhoppningarna hos de individer som finns i den: detta är den nya måltavlan och det grundläggande medlet för att styra befolkningen. Detta är födelsen av en absolut konst eller i vart fall en rad absolut nya taktiker och tekniker.

Slutligen är befolkningen den punkt runt man organiserar vad som i 1500-talstexter kallades härskarens "tålmod" i den meningen att befolkningen är det föremål som statsförvaltningen måste ta hänsyn till i alla sina observationer och i all sin kunskap för att styra effektivt på ett förnuftigt och medvetet sätt. Skapandet av en kunskap om styrning är absolut oskiljaktig från en kunskap om alla de processer som kan relateras till befolkningen i vid mening – dvs det vi numera kallar "ekonomi". Jag sade att konstitueringen av den politiska ekonomin beror på framväxten, utifrån alla olika slags sorters rikedomar, av ett nytt subjekt - befolkningen. Den nya vetenskapen döpt till "politisk ekonomi"[nationalekonomi] reser sig ur reflexioner över de nätverk av mångsidiga och kontinuerliga relationer mellan befolkningen, territoriet och resurser; och detta åtföljs av formeringen av ett för styrningens betecknande ingrepp, nämligen ingrepp i ekonomins och befolkningens fält.

Kort sagt, vägen från en konst om styrning till en vetenskap, från en regim dominerad av härskarens strukturer till en regim dominerad av statliga styrmekanismer rör sig under 1700-talet kring befolkningen och således också runt födelsen av den politiska ekonomin. Med detta sagt betyder det alls inte att suveräniteten slutade spela någon roll från det tillfälle då konsten att styra [bl a annat staten] blev en statsvetenskap. Tvärtom hävdar jag motsatsen. Aldrig var suveränitetsproblemet formulerat med sådan kraft än under denna tid, därför det inte längre involverade – som det hade under 1500- och 1600-talen – ett försök att härleda en konst om styrning från teorin om suveräniteten; istället, givet att en sådan konst nu existerade och spreds, involverade den ett försök att se vilken juridisk och institutionell form, och vilken laglig grund som kunde ges den suveränitet som utmärker en [sådan] stat.

Det räcker med att i kronologisk ordning läsa två olika texter av Rousseau. I hans *Encyclopedia* artikel *Politisk ekonomi* kan vi se hur han sätter upp problemet med konsten att styra genom att peka ut (och texten är mycket utmärkande för detta sätt att se) att ordet

”ekonomi” i allt väsentligt betyder faderns skötsel av familjeegendomar²⁰ men att denna modell inte längre kan accepteras, även om den hade varit giltig tidigare. Idag säger Rousseau vet vi att politisk ekonomi inte är familjens ekonomi. Och även utan att göra en klar hänvisning till fysiokraterna, till statistiken, eller till det generella befolkningsproblemet, ser han helt klart vändpunkten som består av det faktum att ekonomin i den ”politiska ekonomin” har en totalt ny betydelse som inte kan reduceras till den gamla familjemodellen²¹. Han tar sig för i denna artikel att ge en ny definition av konsten att styra.

Senare skriver han *Samhällsfördraget* där han ställer, med begrepp som natur, fördrag och allmänvilja, frågan om hur det är möjligt att ge en generell princip för styrning som både ger utrymme åt en juridisk suveränitetsprincip och för de element med vilka konsten att styra kan definieras och betecknas. Följaktligen är suveräniteten långt ifrån att bli eliminerad av framväxten av en ny konst om styrning, inte ens av en som har passerat tröskel till vetenskap; tvärtom blev problemet med suveräniteten än mer akut.

Angående disciplinen, eliminerades den inte heller; dess organisation, alla institutioner inom vilka den hade utvecklats under 1600- och 1700-talen – skolor, manufakturer, arméer osv – allt detta kan bara förstås på basis av utvecklingen av de stora administrativa monarkierna. Icke desto mindre var disciplinen aldrig viktigare eller mer uppskattad än vid det tillfälle när det blev viktigt att sköta en befolkning. Skötseln av en befolkning angår inte bara kollektiva massfenomen, nivån av dess samlade effekter, men hänger också samman med skötseln av befolkningen i dess djup och detaljer. Begreppet om en befolknings styrning gör frågan om suveränitetens fundament (se Rousseau) än mer akut och lika akut även för nödvändigheten av utvecklingen av disciplinen (tänk på historien om disciplinerna som jag försökt analysera på annat håll²²).

Således behöver vi se tingen inte i termer av ersättande av ett suveränitetssamhälle med ett disciplineringsamhälle och det därmed följande ersättandet av ett disciplineringsamhälle med ett styrningssamhälle; i verkligheten har vi en triangel, suveränitet – disciplin – styrning, som har befolkningen som sin främsta måltavla och säkerhetsanordningarna som sin väsentligaste mekanism. Hursomhelst, jag ville demonstrera det djupa historiska bandet mellan den rörelse som välter omkull suveränitetens konstanter som en konsekvens av problemet med val av styrning; rörelsen som för fram befolkningen som ett faktum, som ett fält för ingrepp och som ett föremål för styrningstekniker; processen som isolerar ekonomin som en specifik del av verkligheten; och politisk ekonomi som vetenskapen och tekniken för ingrepp från statsförvaltningen i denna del av verkligheten. Tre rörelser – styrning, befolkning, politisk ekonomi – som konstituerar från 1700-talet och framåt en bestående serie, som inte ens idag har upplösts.

Som slutsats skulle jag vilja säga att vid närmare eftertanke borde den mer exakta rubriken på denna föreläsningsserie för året inte ha varit den ursprungliga, ”Säkerhet, territorium och

²⁰ ”Ce mot [...] ne signifie originariement que le sage et légitime gouvernement de la maison, pour le bien commun de toute la famille”. Op cit. S. 241.

²¹ ”Comment le gouvernement de l’État pourrait-il être semblable à celui de la famille dont le fondement est si différent? [...] C’est avec raison qu’on a distingué l’économie publique de l’économie particulière, et que l’État n’ayant rien de commun avec la famille [...] les mêmes règles de conduite ne saurait convenir à tous les deux”. Op cit. Sid. 241 och 244

²² *Surveiller et punir* 1975. Sv övers 1987

befolkning”: vad jag skulle vilja undersöka är något som jag kunde kalla historien om ”styrbarhet” [gouvernementalite²³]. Med denna term menar jag tre saker:

1. Helheten som skapats av institutioner, procedurer, analyser och reflexioner, beräkningarna och taktikerna som låter utövandet av denna mycket specifika men komplexa form av makt, som har befolkningen som måltavla, sin principiella kunskapsform politisk ekonomi och som sitt väsentliga tekniska medel säkerhetsanordningarna.
2. Tendensen under en längre period och genom hela västvärlden som stadigt har lett till företrädet före alla andra former (suveränitet, disciplin osv) av denna typ av makt – som kan kallas regerande – har resulterat å ena sidan i formeringen av en hel serie specifika anordningar för regerande, å andra sidan i utvecklingen av ett helt komplex av kunskaper.
3. Processen, eller snarare resultatet av processen genom vilken rättstaten under medeltiden omformades till den administrativa staten under 1400- och 1500-talen och gradvis blev ”styrbar” [gouvernementalisé].

Vi känner vilken fascination kärlek till eller hat mot staten får idag; vi vet hur mycket uppmärksamhet ges till statens uppkomst, dess historia, dess framgång, dess makt, missbruk och så vidare. Denna övervärdering som ges åt statens problem uttrycks i stort sett i två former: den ena formen, omedelbar, känslomässig och tragisk är det kalla monstrets lyriska patos som möter oss. Men det finns ett annat sätt att övervärdera statens problem, ett som är paradoxalt därför att det är uppbenbart reduktionistiskt. Det är den slags analys som består i att reducera staten till ett visst antal funktioner, som utvecklingen av produktivkrafterna och reproduktionen av produktionsförhållandena, men ändå gör denna reduktionistiska vision av statens relativa betydelse den till ett mål som måste attackeras och en betydelsefull plats som måste intas.

Men staten har varken idag eller i någon annan tid i sin historia inte denna enhet, denna individualitet, denna rigorösa funktionalitet, inte heller för att tala klartext, denna vikt. Kanske när allt kommer omkring är staten inte mer än en sammansatt verklighet och en mytifierad abstraktion, vars betydelse är mycket mer begränsad än många av oss tror. Det som kanske verkligen är viktigt för vår modernitet – för vår nutid – är kanske inte så mycket förstatligandet av samhället [étatisation de la société] som ”styrbarheten” av staten [’gouvernementalisation’ de l’État].

Vi lever i en tid av ”styrbarhet” som först upptäcktes under 1700-talet. Denna styrbarhet av staten är ett enskilt paradoxalt fenomen; om styrbarhetens problem och styrteknikerna faktiskt har blivit den enda politiska frågan, det enda verkliga området för politisk kamp och strid, är detta för att styrbarheten av staten på samma gång är vad som har hjälpt den att överleva. Det är möjligt att anta att vad staten är idag är den just tack vare denna styrbarhet, vilken är intern och extern samtidigt inom staten – eftersom det är styrningens taktik som gör det möjligt för den ständiga definieringen och omdefinieringen av vad som är inom statens område och vad som inte är, det offentliga versus det privata osv. Sålunda kan staten bara förstås i sin överlevnad och i sina begränsningar på basis av styrbarhetens allmänna taktik.

²³ [Foucaults neologism utifrån begreppet gouvernement, som betyder styrning, stat, förvaltning och mentalité, mentalitet. Alltså mentaliteten, öppen och dold i alla slags praktiker, om styrning. Den svenska översättningen, styrbarhet, hämtas från *Foucault: Namnet på en modern vetenskaplig och filosofisk problematik*, red Hultqvist och Peterson (HLS förlag: Stockholm.1995), s.25, dock med tillägget ”ökad”]

Och kanske vi kan till och med, även om det är på ett globalt, rått och otydligt vis, återskapa de stora formerna, maktens stora ekonomier i västvärlden på följande sätt. Först kom rättsstaten, född under en territorialitet av feodal typ och till stor del jämförbar med ett rättssamhälle - sedvanelagar och skrivna lagar – i ett spel av förpliktelser och rättstvister. Sedan den administrativa staten, född under 1400- och 1500-talen, vid en gräns och inte längre ett feodalt territorium, en administrativ stat som överensstämmer med ett reglerings- och disciplineringsamhälle. Slutligen den styrbara staten [état de gouvernement] som inte längre i väsentlig grad definieras av dess territorium, genom ytan den lägger under sig utan av en massa: befolkningens massa, med dess volym, dess densitet, med dess territorium den befolkar, visst, men bara i mening som en av dess komponenter. Och denna styrbara stat, som grundas i dess befolkning och som hänvisar och utnyttjar den ekonomiska kunskapens instrumentalitet, skulle motsvaras av ett samhälle kontrollerat av säkerhetsanordningarna.

Det finns om man så vill vissa anledningar för att rätt placera detta fenomen –vilket jag anser viktigt – om styrbarhet. Jag kommer vidare försöka visa hur en sådan styrningsmentalitet för det första föds ut ur en arkaisk modell, den kristna hjorden, och för det andra, söka stöd under tiden från en diplomatisk-militär modell, eller snarare teknik, och slutligen för det tredje, hur styrbarheten inte kunde ha fått de dimensioner den har utan stöd av en serie väldigt speciella instrument, vars utveckling är just samtida med konsten att styra och vilka man kan kalla, i den gamla betydelsen, den från 1100-och 1200-talen, polisen. Hjorden, de nya diplomatiskt-militära teknikerna och slutligen polisen var tror jag de tre delarna utifrån vilket fenomenet med styrningsrationaliseringen av staten, så fundamental i den västerländska historien, kunde alstras.

Översättning: Jan Sjunnesson från *Dits et écrits*, tome III, (1994: Gallimard, Paris) och *The essential works of Foucault*, vol 3 (2000: New Press, New York)